

Izhaja 10. in 25. dan
vsakega meseca ter
velja za celo leto
3 gid., za pol leta
1 gid. 60 kr
Na anonimne do-
pise se ne ozira
Izkopisi in na oco-
no poslani knjige
se ne vračajo.

Popotnik.

Spisi in dopisi
naj se blagovoljiva
pošiljati (frankli-
rani) vredništvu
(Reiserstrasse 8),
naročilne,
oznanila in rekla-
macije pa založni-
štvu: tiskarju J.
Leonu v Mariboru.

List za šolo in dom.

Štev. 12.

V Mariboru, 25. junija 1883.

IV. tečaj.

Z današnjim številom dokonča „Popotnik“ prvo polleto svojega IV. tečaja. — P. n. naročniki, katerim ž njim naročnina poteče, naj blagovoljivo o pravem času naročbo ponoviti, da se jim list zamore tudi nadalje redno pošiljati.

Postava od 2. maja 1883.

s katero se nekatera določila postave od 14. maja 1869 (Drž. zak. št. 62) izpreminjajo.

S privolitvijo obeh zbornic državnega zbora ukazujem takó:

Člen I. Naslednji paragrafi postave od 14. maja 1869 (Drž. zak. št. 62), s katero se ustanovljajo načela za poučevanje v ljudskih šolah, v svoji zadnji besedi izgubé moč ter naj slovó v bodoče takó le:*)

§. 3. Učni predmeti občne ljudske šole so, namreč: vera; branje (čitanje) in pisanje; učni jezik, računstvo (številjenje), v zvezi z geometrijskim oblikoslovjem; učencem najdovmnejše in najimennitnejše, kar je vredno vedeti iz prirodopisa, prirodoslovja ali fizike, zemljepisja in zgodovine s posebnim ozirom na domovino in nje ustavo; risanje ali črtanje; petje; dalje: ženska ročna dela za deklice; telovadba za dečke zapovedana, za deklice nezapovedana.

Kakor bode imela ktera šola več ali manj učiteljev, bodo se tudi učni predmeti z večjo ali manjšo obširnostjo (razsežnostjo) učili. Od le-tega je tudi zavisno, ali se bode pouk razširil še na ktere druge tukaj ne našete učne predmete, *osebno v katerem drugem deželnem jeziku* (§. 6).

§. 7. Učna tvarina ljudske šole naj se na tista leta, v katerih mora vsak otrok v šolo hoditi, kolikor je mogoče tako razdeli, da bode vsako od teh let po ena učna stopnja.

Ali se ima šolska mladina razvrstiti v razdele ali razrede, to se ravna po številu učencev in po številu učiteljev, ki jih ima ktera šola, *ter se sme po okolnostih, osebno na kmetih, ta razvrstitev uravnavati po načelih poludnevnega poučevanja.*

§. 8. Ktere učne knjige in berila se smejo rabiti, to določuje minister za bogočastje in uk, potem ko je zaslišal deželno šolsko oblastvo.

Izmed dopuščenih knjig in beril zbira in določuje *deželno šolsko oblastvo, zasliskavši okrajno učiteljsko konferencijo, te, ktere naj se rabijo.*

§. 10. S posebnim ozirom na potrebe kterega kraja moči je zediniti s posamnimi učilnicami tudi naprave ali zavode za njegovanje odgoje in poučevanje otrók,

*) Mista v tej postavi, ki so nova in se od prejšnje razlikujejo, so z ležečimi črkami tiskana.

kteri še niso dolžni v šolo hoditi, kakor tudi *posebne tečaje*, namenjene za nadaljnjo splošno izomiko mladine šoli odrasle (§. 59, odstavek 2).

Tudi za deklice, ki so uže šoli odrasle, smejo se ustanoviti učni tečaji zarad nadaljšnega obrazovanja (§. 59, odstavek 2).

§. 11. Število učiteljev v vsaki šoli ravná se po številu učencev.

Ako bode za tri leta zapored v kateri šoli, poprek vzevši, pri celodnevem poučevanju po 80 učencev, mora se brezuvetno (brezpogojno) poskrbeti še za drugega učitelja, in tako tudi za tretjega, če to število naraste na 160, ter je treba po tem razmerji še dalje pomnoževati število učiteljev.

Pri poludnevem poučevanju računati je po 100 učencev na enega učitelja.

Določujoč število učiteljev tistim občinim ljudskim šolam, ktere se za otroke poslednjih dveh letnih stopinj uredijo drugače nego veli pravilo (§. 21. odstavek 4), ni ozirati se na te otroke. Učiteljska mesta, enkrat ustanovljena, smejo se samo z dovoljenjem deželnega šolskega oblastya odpraviti.

Deželnemu postavodavstvu je pridržano, znižati maksimalno število učencev, kteri se imajo odkazati enemu učitelju.

§. 15. Učiteljice in podučiteljice v dekliških šolah naj praviloma poučujejo deklice tudi v ženskih ročnih delih, za kar se ima napraviti poseben šolski razdel.

Kjer je dekliška šola izročena moškim učiteljem, mora se za poučevanje v ženskih ročnih delih namestiti posebna učiteljica.

Kjer ni samostalnih dekliških šol, naj se za dekleta, ki so dolžna v šolo hoditi, napravijo posebne delovne šole, ki so same za se ali pa združene z ljudsko šolo.

§. 17. Meščanske šole namen je, učni smoter občne ljudske šole presežajočo izomiko dajati zlasti z ozirom na potrebe obrtnikov in kmetovalcev. Ista posreduje tudi izomiko pripravljajočo na učiteljska izobraževališča, na take strokovne šole, za ktere ni treba poprejšnjega obrazovanja v kaki srednji šoli.

Učni predmeti meščanske šole so: vera; učni jezik v zvezi z naukom o poslovnih sestavkih; zemljepisje in zgodovina s posebnim ozirom na domovino ali očetnjava in njeno ustavo; prirodopis; prirodoslovje ali fizika; računanje v zvezi z enovitim knjigovodstvom; geometrija in geometrijsko čitanje; risanje ali črtanje s prosto roko; lepopisje; petje; dalje: ženska ročna dela za deklice; telovadba za dečke zapovedana, za deklice nezapovedana.

V nemških šolah meščanskih ima se dati tudi prilika, da se otroci naučé nemškega jezika.

Če deželno šolsko oblastvo pritrdi, sme se v meščanski šoli deliti tudi nezapovedan pouk v katerem drugem živem jeziku, v igranju na klavir in na gosli.

§. 18. Meščanska šola šteje tri razrede, kteri se stikajo s petim letnim tečajem občne ljudske šole.

Tistim, kteri vzdržujejo šolo, prepušča se, da smejo meščansko šolo skleniti s katero občno ljudsko šolo pod enim vkupnim voditeljem. V tem slučaju se imenuje „Občna ljudska in meščanska šola“.

§. 19. Določila §§^{fov} 4 do 8, 10 do 14 veljajo tudi za meščanske šole, vendar s temi le razločki:

1. Kadar se postavlja učni črtež, treba je ozirati se na posebne potrebe šolskega mesta ali okraja.

2. V meščanski šoli morajo se vseskozi moški otroci od ženskih odločiti.

3. Učiteljska konferencija predlaga deželnemu šolskemu oblastvu, ktere izmed učnih knjig in beril ali čitank naj bi se izbrale; tudi sme nasvetovati mu, da se uvedejo (vpeljejo) kake nove učne knjige in čitanke.

4. Odgovorni voditelj meščanske šole ima naslov: „ravnatelj ali direktor“.

5. Razeen ravnatelja in veroučitelja naj bodo najmanj še trije učitelji.

§. 21. Dolžnost, hoditi v šolo, začinja se za otroka, kadar izpolni šesto, in traja ali trpi, dokler ne izpolni štirinajstega leta svojega življenja.

Izstopiti iz šole sme učence vendar samo takrat, kadar zna najpotrebnejše, kar je zapovedano za ljudsko šolo, namreč: *vero, čitati (brati), pisati in računati.*

Na občnih ljudskih šolah naj se otrokom, ko izpolnijo šesto leto svojega šolanja, na kmetih in otrokom neimovitih ljudi po mestih in trgih, če njih roditelji ali roditeljev namestniki zaprosijo, iz ozira vrednih razlogov dopuščajo polakšice ali zljajšila gledé na mero, koliko jim je pravilno hoditi v šolo. Te polakšice naj bodo v tem, da se poučevanje skrči (stesni) na neki del leta, ali na pol dne ali na posamične dneve v tednu.

Le-te polakšice dodeljevati je tudi otrokom celih šolskih občin na deželi (na kmetih), kadar zastopi vseh vsolanih občin vsled sklepa občinskih odborov za to poprosijo. V tem slučaju moči je učni črtež urediti takó, da se okrajšani pouk otrokom v posebnih odelkih, ki so ločeni od drugih otrok, deli najmanj do izpolnjenega štirinajstega leta njihove dobe.

V vseh slučajih, kateri se v zgornjih dveh dostavkih na misli imajo, treba je otroke, v šolo hoditi dolžne takó učiti, da jim bode moči s tem poukom sploh zapovedani učni smoter doseči.

Na koncu šolskega leta sme okrajno šolsko nadzorstvo takim učencem, kateri sicer še niso prestopili štirinajstega leta, pa ga prestopijo v prvem prihodnjem polletju, in kateri so se popolnoma naučili predmetov ljudske šole, iz tehtovitih razlogov dovoliti, da se odpusté iz šole.

§. 23. Dolžnosti, hoditi v javno šolo, odvezani so časno ali za vselej:

Otroci, kateri hodijo v kako višjo šolo, ali obrtniške ali kmetijske šole ali strokovne tečaje, ako le-ti po svoji uredbi morejo ljudsko-šolski pouk nadomeščati; potem otroci, katerim kaka duševna ali teška telesna nakaznost ali napaka brani učiti se ali v šolo hoditi; naposled taki otroci, ktere poučujejo doma ali v kakem privatnem zavodu.

V tem poslednjem primeru odgovorni so roditelji (starši) ali njih namestniki za to, da se bodo otroci zadostno poučevali vsaj v vsem tem, kar je zapovedano za ljudsko šolo.

Ako je kaka dvojba na to stran, ima okrajno šolsko nadzorstvo dolžnost, po primernem načinu prepričati se o tem, je li dvojba utrjena ali ni. Temu, kar se zastran tega zaukaže, dolžni so roditelji ali njihovi namestniki udati se.

§. 29. V izobraževaliških za učitelje se uči: *vera; odgojstvo (pedagogika) s praktičnimi vajami; učni jezik; zemljepis; zgodovina in nauk o ustavi domovine; matematika in geometrijsko črtanje; prirodopis; prirodoslovje; nauk o kmetovanju s posebnim ozirom na razmerja tal (zemlje) v domači deželi; lepomisje; risanje ali črtanje s prosto roko; muzika s posebnim ozirom na cerkveno muziko; telovadstvo.*

Razen tega je treba ondi, kjer bode prilika k temu, vzrejance ali odgojence seznaniti z načinom, kako se poučujejo gluhonemi in slepi, kakor tudi s tem, kako je treba urediti detinji vrt in odgojilnice za нравno zapustele (zanemarjene) otroke da bo prav.

Z odobrenjem ministra za uk in bogočastje smejo se kot nezapovedani predmeti učiti drugi živi jeziki.

§. 30. Učni predmeti v izobraževalnicah za učiteljice so: *vera; odgojstvo (pedagogika) s praktičnimi vajami; učni jezik; zemljepis; zgodovina; aritmetika (računstvo) in nauk o geometrijskih oblikah; prirodopis; prirodoslovje; lepomisje; črtanje z golo ali prosto roko; muzika; ženska ročna dela; telovadba.*

Še je treba ondi, kjer bo prilika za to, vzrejanke seznaniti s tem, kako se mora urediti detinji vrt.

Z odobrenjem ministra za uk in bogočastje smejo se kot nezapovedani predmeti učiti drugi živi, sosebnó tuji jeziki.

Učiteljice ženskih ročnih del bodo se izobraževale ali v izobraževaliških za učiteljice ali pa v posebnih učnih tečajih.

§. 32. Da bode kdo vzprejet v prvi letni tečaj, hoče se, da je izpolnil 15. leto svojega življenja, in poleg tega, da je zdravega, trdnega telesa, da je v oziru na blagouraje brez madeža in da je že temu primerno izobražen. Minister sme iz razlogov posebnega ozira vrednih komu šest mescev največ od dobe izpregledati.

Da ima pitomec res tako v *pripravo potrebno izomiko*, mora dokazati pri ostri preskušnji pred vzprijetjem.

Ta preskušnja obsega sploh tiste učne predmete, *kteri se obligatno učé v meščanski šoli*. Na take prositelje, ki so uže v muziki izobraženi, treba se je pri vzprijemanju predstveno ozirati.

Javna učiteljska izobraževališča odprta so brez razločka vere vsem prositeljem, kteri imajo takšne izkaze.

§. 36. *Pravna razmerja učiteljskega osobja se uravnujejo s posebnimi propisi*. Učitelji za vero, ako se zatrdno namestijo, naj bodo — kar se tiče pravic in dolžnosti — glavnim učiteljem enaki.

§. 38. Kdor ima svedočbo (spričevalo) zrelosti (§. 34), sposoben je biti začasno nameščen za podučitelja ali učitelja.

Da bode kdo za trdno (definitivno) nameščen kot podučitelj ali učitelj na kteri občni ljudski šoli, potrebna mu je svedočba učiteljske sposobnosti za občne ljudske šole, ktero zadobi s preskušnjo o učiteljski sposobnosti po tem ko je najmanj dve leti v zadovoljstvo delal v praktični šolski službi na javni ali taki zasebni ljudski šoli, ktera ima pravico javnosti.

Da bode kdo za trdno nameščen kot podučitelj ali učitelj na kteri meščanski šoli, potrebuje svedočbe o učiteljski sposobnosti za meščanske šole, ktero zadobode s posebno preskušnjo po tem ko je najmanj tri leta v polno zadovoljstvo delal na kakki ljudski šoli ali na katerem drugem uči'išču. V učiteljstvo izkušene tehnične učitelje za posebne učne tečaje, ki so združeni s posamičnimi šolami (§. 10), sme ukovni minister od te preskušnje odvezati.

Za preskušnje o učiteljski sposobnosti postavlja minister za bogočastje in uk posebne komisije. Tu velja za načelo, da naj udje take komisije bodo sosebno ravnatelj in učitelji učiteljskih izobraževališč, šolski nadzorniki in dobri ljudsko-šolski učitelji.

V preskuševanje kandidatov gledé njihove sposobnosti, poučevati otroke v veri, treba je pozivati zastopnike cerkvenih in verskih družeb (§. 5, odstavek 6).

§. 41. Taki, kteri niso na kakem učiteljskem izobraževališču, imajočem pravico javnosti, dovršili poučnega tečaja, smejo, kadar so izpolnili devetnajsto leto svoje dobe, zadobiti svedočbo zrelosti (§. 38, odstavek 1), če — izkazavši ostale zakonite potrebnosti (§. 32, odstavek 1) — opravijo preskušnjo na katerem državnem učiteljskem izobraževališču.

Minister za bogočastje in uk določa uvete, pod kterimi je moči kandidatom — imajočim učiteljsko sposobnost za sredne šole — dobiti učiteljsko sposobnost in namestnost (sposobnost namestitve v službo) za ljudske šole.

Ali za trdno se taki kandidatje smejo v službo namestiti samo po tem, ko so najmanj eno leto v ljudsko-šolski službi delali (§. 38, odstavek 2 in 3).

§. 42. Da se kandidatje izobrazijo za učiteljstvo, sosebno v učnih predmetih meščanske šole, treba je ustanoviti posebne učne tečaje.

Tanja določila izdaje minister za bogočastje in uk.

§. 46. Vsaki deželi bivajo vsakih šest let konferencijske poslancev okrajnih konferencij pod prvosedstvom kterega deželnega šolskega nadzornika (deželne konferencijske).

§. 48. Služba v javnih šolah je javen urad in zadobiti jo more enakomerno vsak državljan, kteri je svojo sposobnost za to zakonito izkazal.

Kot odgovorni šolski voditelji (§§. 12, 14, odstavek 2, §. 19, točka 4 in 5) smejo se postaviti samo taki učitelji, kteri skazejo tudi, da so sposobni učiti vero (§. 38, odstavek 5) ónega spoznavanja, kteremu pripada večina učencev dotične šole po srednjem številu, kakor je bilo v poprejšnjih petih letih. Pri ovedovanju tega srednjega števila šteje se, da vsi evangelijski učenci pripadajo onemu in istemu spoznavanju (veroizpovedi). Šolskega voditeljstva dolžnost je, nadziranje šolske mladine pri redno postavljenih bogovernih (pobožnih) vajah udeleževati se po učiteljih dotične veroizpovedi.

Učiteljstvo je zaprto takim, kateri vsled kazensko-sodne obsodbe ne morejo biti izvoljeni v občinski zastop.

§ 53. Če se pri kateri učiteljski osebi, ki ima svedočbo učiteljske sposobnosti za občne ljudske šole, najde, da njene storitve niso zadostne ali dovoljne, sme deželno šolsko oblastvo primorati jo, da se še enkrat podvrže preskušnji o učiteljski sposobnosti. Ako bo de posledek te preskušnje zopet nezadosten, izgubi dotičnik vsled tega prej zadobljeno svedočbo učiteljske sposobnosti, ter je zavisno od razloke deželnega šolskega oblastva, je li dovoliti mu, da začasno (provizorno) nadalje služi, ali pa izreči, da bodi odstranjen od očiteljsva.

§ 54. Ako se kateri učitelj v šoli zoper svojo dolžnost vlada, ali če se zunaj šole vede takó, da to krati ugled učiteljskega stanu ali izdatnost delovanja njegovega kot odgojitelja in učitelja, uporabiti je disciplinarna sredstva, brez razločka, ali nastopi morebiti tudi kazensko-sodno preganjanje.

Tanje to določuje deželno zakonodavstvo, pri čemer naj veljá to načelo, da se ravnatelji in tako tudi dokončno nameščeni učitelji in podučitelji smejo iz službe odstopiti in od učiteljstva odpraviti samo na podlagi poprej opravljenega pravorednega disciplinarnega postopka.

§ 59. Dolžnost, napravljati šole, uravnjuje deželno zakonodavstvo, držeč se tega načela, da je vsekakor treba ustanoviti šolo povsod, kjer eno uro na okoli po petletnem peprečnem (srednjem) številu biva več nego 40-tero otrók, ki morajo čez štiri kilometre daleč v kako šolo hoditi.

Takisto pristoji tudi deželnemu zakonodavstvu izdati pripravna ukazila gledé ustanovitve za deželo potrebnih šol in odgojilnic otrokom nepolnočutnim (ne obdarjenim z vsemi čuti), dalje otrokom uravno zapustelim, kakor tudi gledé zavodov in učnih tečajev, ki jih omenja §. 10.

§ 62. Za potrebne ljudske šole skrbi v prvi vrsti občina dotičnega kraja ali selišča, pri čemer se v moči vzdržujejo pravno obstoječe dolžnosti in dajatve ali oprave tretjih oseb ali pa korporacij.

Koliko se tega udeležujejo okraji, po tem, kako se opravlja trošek za zavode in tečaje omenjene v §. 10 in §. 59, odstavek 2, to določa deželno zakonodavstvo.

Z ozirom na posebne razmere kraljevin Dalmacije, Galicije in Vladimirije z veliko vojvodino Krakovsko, vojvodinj Kranjske in Bukovinske, mejne grofovine Isterske in poknežene grofovine Goriške in Gradišćanske pridržava se ondukajšnjim deželnim zakonodavstvom, dopustiti kak odstop od načel, postavljenih v §. 21, odstavku 1, 3, 4, 5 in 6, v §. 22, odstavku 2, v 28 in v §. 38 in v kraljevini Galiciji in Vladimiriji z veliko vojvodino Krakovsko tudi od načel, ki so ustanovljena v §§. 17, 18 in 19.

Določila §. 48, odstavka 2 ne veljajo v kraljevinah Dalmaciji, Galiciji in Vladimiriji z veliko vojvodino Krakovsko vred.

Člen II. Ministru za bogočastje in uk naroča se izvršiti to postavo ter izdati potrebna prehodna določila.

Na Dunaju, dne 2. maja 1883.

Franc Jožef s. r.

Taaffe s. r.

Conrad-Eybesfeld s. r.

Prirodoslovje v ljudski in meščanski šoli.

(Dalje.)

I.

O prirodi, ki nas obdaja, zvemo le po naših čutilih. Ta nam javijo vse to, kar se okolo nas v prirodi vrši. Ona nam ne poročajo samo o velikosti, legi, podobi, bojah . . . prirodnih teles, temveč tudi o njih izpremembah. Izpremembe na pri-

rodnih telesih pa se tičejo ali njih stanja in medsebojnega razmerja ali pa njih tvarine. Vsako takšno izpremembo imenujemo v obče prikazen. S temi prikaznimi peča se prirodoslovje (s prvimi fizika, z drugimi kemija).

Utisi, ki jih posredujejo čutila, se podlaga našemu izkustvu o prirodnih prikaznih v obče. Njih vsota je tedaj podlaga prirodoslovju. Da si nabere dovolj izkustev, treba je opazovati vsako prikazen, ki jo nam priroda sama ali pa ugodne okoliščine ponujajo. A opazovanje mora biti umno in natančno: površno ogledovanje prirodnih prikazni navadno prav malo koristi; kajti priroda nam ne stavi vseh prikazni pred oči, pri mnogih pa le posamezne trenutke; veliko jih namreč izvira iz različnih, včasih jako zamotanih odnošajev in sodelujočih sil. Če n. pr. vidimo po železnici drčati hlapon s celo vrsto vozov, še s tim nikakor ne dobimo pravega pojma o bistvu parnega stroja in v njem delujoči sili. Da to dosežemo, moramo najprej osnovo vsaj glavnih delov dobro spoznavati. in kako se vjemajo, potem še le razumemo učinek delujoče sile t. j. parne napetosti. Ali če hočemo količjak razumevati vremenske izpremembe svojega okraja, moramo se ozreti čez velik del zemeljskega površja, da zvmemo stanje glavnih faktorjev, kakti zračnega tlaka, toplote, vetrov itd. in na zadnje moramo še uštevati upliv okrajnih razmerij. Odkar človek na svetu živi, opazuje vremenske izpremembe; ali na tisuče let opazoval jih je površno — brezuspešno. Ko pa je začel, komaj bo sto let tega, razumno, natančno in po vsej zemlji opazovati in zabelježevati zračne prikazni, napredovala je znanost o tem predmetu tako, da dandanes vremeoslovci (meteorologi) za več časa naprej vspešno prekrkujejo vreme širjim krajinam.

Iz teh primerov dovolj jasno sledi, kolike vrednosti da je umno in natančno opazovanje za vsak napredek v prirodoslovskih znanostih. Opazovanje je prvi korak do spoznanja. To nas uči zgodovina te znanosti.

Napredek v prirodoslovju pa je odvisen še od drugih uvetov. Umnemu opazovanju stavi priroda sama mnogo zaprek. Ali se vrše prikazni prenglo, da jih s svojimi čuti ne moremo zasledovati, ali se jih vrši več istočasno, da posameznih ne moremo razločevati, ali pa so pojedine tako zamotane, da z naj natančnim opazovanjem ne moremo zajeti vseh uplivajočih okoliščin.

Dokler človek tem neugodnostim ni vedel odpomoči, je prirodoslovje po poti opazovanja le počasi napredovalo; ali bistroum človeški iznašel je sredstva, ki so mu storila prirodo pokorno. Prenaglo vršeče se prikazni znamo zdaj prisiliti, da se vrše počasi (prosto padanje in padanje na Atwood-ovi padalnici); istočasne prikazne znamo ločiti, da lahko opazujemo ysako posebej (prikazni toplote in svitlobe i-dr.) in zamotane prikazni znamo razreševati v celo vrsto enostavnih (učinki elektrike itd.).

V to preimenitno svrhu služi nam fizikalni poskus. Ta je na razvoj prirodoslovja najugodnejše uplival. V dokaz eno zgodovinsko resnico. Prvo prikazen, s katero se navadno začanja nauk o elektriki, opazovali so Grki že v starem veku na jantaru. Rimski pisatelj Plinij piše o njej, a ne vemo, da bi mu bilo na misel prišlo, samemu prepričati se o njeni resnici. Tako je ostala prikazen osamljena, pozabljena skoraj dve tisuč let. Še le poskusi angleškega zdravnika Gilberta, kojih rezultate je bil objavil l. 1600, spravili so elektriko na dnevni red in od teh dob napreduje ona po bliskovo, opiraje se edino na poskuse; kajti njeno bistvo še do današnjega dne ni dognano.

Fizikalni poskus je vprašanje do prirode. Sredstvo prašanja je pripraven fizikalni stroj. Na njem pouzročujemo prikazni pod pogoji, ktere naprej določiti je v naših močeh. Čim natančneje ko določimo pogoje, tim natančneje omejena je izzvana prikazen in njen rezultat. In zato je pač povsem veljaven izrek: „Kakšno prašanje, takšen odgovor.“ Vsled tega pa tudi še ni vse na tem ležeče, da se sploh delajo poskusi, ampak kako da se delajo. Umno poskuševanje pa je umetnost, ktere se ne naučimo iz knjig, a pridobimo si jo po vztrajnih in skrbnih vajah, če tem pridružimo nekaj bistroumja in dovolj teoretičnega znanja. Umno poskuševanje nas (dovaja) vodi ne samo do spoznanja novih prirodoslovnih resnic temveč tudi do iznajdbe novih strojev in to je za občno prosveto naj večje važnosti, ker na ta način

vedno bolj in bolj dobivamo v svojo oblast prirodne sile. Kot neovrgljiv dokaz nam zopet lahko služi elektrika. Ona prenaša z neizmerno hitrostjo naše misli po telegrafskih žicah, naš glas po telefonu; daje nam luč, za solncem najsvitljeje in vpregli so njeno skrivnostno moč, da goni druge stroje in celo že — železni vlak.

Poskušanjem in opazovanjem si nabereimo mnogovrstnih izkustev o prirodnih odnošajih. Ta izkustva so gradivo, ktero je kakti brezlično tvarino treba še le obdelati in vrediti.

To delo opravlja človeški razum, ki primerjanjem in odmišljevanjem naposled dospé do temeljnih pogojev posameznim prirodnim prikaznim, ter do njih medsebojne odvisnosti. Dobitek tega duševnega delovanja je naša zavest o — prirodne'm zakonu. Prirodni zakon izrazuje, kaj da je na prikaznih te ali te vrste skupnega, kako da je druga od druge odvisna in kako da se pojedina prikazen ali cela njih vrsta stalno vrši. Njegova oblika je navadno matematična.

Primer naj tudi to natančneje razjasni. Telesa, ki niso podprta ali obešena ali pa ki je navlašč izpustimo, ne ostanejo v pokoju, ampak se premikajo. Kakor vsem znano, imenujemo to prikazen prosti pad. Opazujemo — prosto li padajoče telo, zapazimo na prvo, da pada vsako proti zemlji, drugo, da na istem mestu pada vselej v isto mer in tretje, da čim dalje tim hitreje pada. V teh staykih smo izrazili vse, kar se sploh s prostim opazovanjem na enem telesu da dognati, a to še ni blizo dovršen izraz dotičnega zakona. Da pridemo temu do dna, moramo se lotiti poskuševanja n. pr. na Atwood-ovi padalnici. Točno izvršeni poskusi združeni z bistrim opazovanjem nam pripomorejo do znanega rezultata: Padajoča pretega (Uebergewicht) ki premeri v prvi sekundi na lestviči daljico do številke 1, dospe v dveh sekundah do številke 4, v treh do številke 9, v štirih do številke 16 itd.

Do tukaj seže poskus in opazovanje; dobljeno gradivo je zdaj podmet delavnosti našemu umu. V ta namen si je najprej vredimo, imenujoči pot padajočega telesa v 1. sekundi = p ; pismeno dobimo ta-le načrt:

	I.	II.
	Čas	Pot.
V 1. sekundi premeri telo		1 p
" 2. sekundah " "		4 p
" 3. " " " "		9 p
" 4. " " " "		16 p

Primerjajé količine II. (desne) vrste med seboj, vidimo, da je skupni faktor p množen zapored s števili:

1, 4, 9, 16, 25,

Na teh številih takoj spoznamo, da so kvadrati navadnih števil:

1, 2, 3, 4, 5

ki pomenijo dotično število sekund. Vrsto II.) lahko toraj pišemo:

$$p \times 1^2, p \times 2^2, p \times 3^2, p \times 4^2, p \times 5^2 \dots \text{III.}$$

Ta vrsta kaže z ozirom na I.) vrsto: Pot, premerjen v 2, 3, 4, 5 . . . sekundah je jednak potu v 1. sekundi množenemu s kvadratom števila 2, 3, 4, 5 . . . V tem stavku zedinjenih je toliko posameznih slučajev, kolikor poskusov da smo zaporedoma naredili. Tvarina je zdaj popolnoma uređjena, da lahko začnemo odmišljevat. Odmislimo (izcrpnimo) toraj od cele vrste količin to, v čem da se vse strinjajo, dobimo ta-le enoteren a za vse slučaje t. j. obče veljaven zakon: Pot (s) v kterem si bodi številu sekund (t) je enak potu v prvi sekundi (p), množenemu s kvadratom števila sekund (t^2), ali izrazoma: $s = p \times t^2$ IV.

Ta oblika se navadno presnuje v drugo. Medsebojno primerjanje količin II. vrste kaže namreč tudi sledeče: Ako je pot v 1. sekundi = p , premeri padajoče telo v drugi sekundi 3 p , v tretji 5 p , v četrti 7 p , v peti 9 p itd. V.

Iz teh količin pa sklepamo: Pot narašča v vsaki sekundi za enó in isto daljico = 2 p ali z drugimi besedami: Hitrost padanja narašča v vsaki sekundi

za 2 p. Gibanje je toraj enakomerno pospeševano in naraščaj 2 p je takozvana pospešba (akceleracija), ki jo navadno zaznamujemo s črko g.

Na podlagi tega poznamenovanja pa moramo reči:

$$g = 2 p \quad \text{VI.}$$

Pospešba enakomerno pospešanega giba je dvakrat toliko nego prvi sekundi; ali

$$P = \frac{g}{2} \quad \text{VII.}$$

pot v prvi sekundni je jednak polovici pospešbe.

Vsled tega pa se zakon IV.) glasi:

$$s = \frac{g}{2} t^2 \quad \text{VIII.}$$

Pot enakomerno pospešanega giba je enak polovici pospešbe, množeni s kvadratom časa.

Narisal sem korak za korakom glavne točke umovanja, kojemu se moramo podvreči, da ukrenemo prirodni zakon. Treba je primeroma mnogo duševnega dela, predenj iz poskusnih podatkov izluščimo to, kar je vsem posameznim slučajem skupno tedaj obče veljavno, namreč prirodni zakon. Ker misleč čitatelj po nakazanej poti lahko samostalno izvede zakon o konečni hitrosti ($v = gt$) iz nove vrste na padalnici izvršenih poskusov, zato naj preneham, dalje razmotrivati to reč. Dostavim le še to, da sem izvolil ta primer, ker se prišteva težjim a je jako poučljiv, ter da mora ta zakon, ako se ž njim pečamo v meščanski šoli, v glavnej stvari snovati se po zgornj narisanem načrtu, k večemu da izostane poznamenovanje količin z obnimi števili.

Iz prejšnjega primera razvidimo, kako imenitno nalogo ima izvrševati človeški razum, kadar raziskujemo zakone prirodnih prikazni. A vsemogočni stvarnik človeku ni podaril samo uma nego tudi pameti, in pamet je tista duševna moč, ki budi v človeku hrepenenje razjasniti si prirodne odnose na prosti način ter poizvedeti, zakaj da vlada ta in ta prirodni zakon. Človeku je toraj prirojeno, iskati vsaki prirodni prikazni uzroka ali z jedno besedo, utemeljevati jo. To teženje se javlja pri izobraženem kakor neizobraženem človeku, zveda pri vsakem po svojo. Ako neizobražena iznenadi prirodna prikazen. n. pr. zvezdni utrinki, huda nevohta i. dr., kliče želeč raztolmačiti si jo, na pomoč dobre in hude duhove, coprnice in in druge vraže. Na kako vzvišenem stališču pa stoji v enakih slučajih izobražanec, zasledujoč po edino pravej poti onih večno delujočih sil, ki jih je skrivnostni stvarnik za vse veke udahnil proizvodu svojega vstvarjenja — prirodi!

Tretja glavna naloga prirodoslovnega uka je tedaj utemeljevanje. Ker so vzroki prirodnim prikaznim vselej prirodne sile, zato je njih utemeljevanje spoznavanje prirodnih sil. Tako n. pr. nas prikazni padanja spodbujajo, da jim iščemo uzroka, t. j. delujoče sile. Ker telesa le proti zemlji padajo, sodimo, da je zemeljski tvarini dana moč, s katero druga telesa k sebi vleče (= privlačnost, težnost). Iz enakomerno pospešanega giba sodimo, da je težnost stalna sila, ki na istem mestu vedno dela z isto močjo.

Glavni namen, da se človek peča s prirodoznanstvom, je, natanko spoznavati prirodo, ne oziraje se na mogoče gmoten dobiček. Sad tega truda je prepričanje o onih vzvišenih idejah in čistih resnicah, ktere vladajo vesoljni svet, od najdrobnejega prahu do velikanskih teles v nebeškem prostoru. Poskušanjem in premišljanjem snuje in utemeljuje prirodne zakone. Pot je izkustvena in navodna (empirična in induktivna).

Ker pa je zakon odmišljen izraz, splošno veljaven za celo skupino enovrstnih prikazni, zato je tudi mogoče, na podlagi znanega zakona izvajati izvode t. j. razmotrivati in naprej določevati, kako se bodo v vsakem posameznem slučaju vršile prirodne prikazni. Na ta način razrešujemo vsestansko razmerja na prikaznih, naj smo je že opazovali ali ne. vsestranskim razreševanjem pa si na eni strani pridobimo zmožnost djanstveno, uporabljevati že znane zakone, na drugi strani pa mnogokrat odkrivamo do tedaj še neznana razmerja in tako tudi po tej poti razširjamo

našo vedo o prirodi. Najvažneje sredstvo, kterega se fizika v ta namen poslužuje, je matematika. Naj znan primer to nekoliko razjasni. Ako iz poskusov dobljene zakone o ednakomernem in ednakokmerno pospešanem gibu dosledno uporabljamo, lahko do pikice določimo vse okoliščine navpično —, vodoravno — in poševno — metanih teles, ne da bi bilo česar drugega treba nego golega računa.

Kako mogočno da je pospeševala matematika razvoj mehanike in astronomije, tukaj ni prostora razpravljati. Razvidi se dovolj, da je pot zdaj ravno nasprotna od prejšnje, namreč izvodna (deduktivna). Če se je prej snoval zakon iz rezultatov opazovanih poskusov, se zdaj na podlagi zakona naprej določuje vršitev prikazni. V tej določbi sledi poskus, služi le v potrdilo zakonove veljavnosti.

Prva je tedaj pot poskusa, druga pot teorije. Iz obeh skupno nastane praktična vednost, ako služi namenom vsakdanjega življenja. Koliko da je koristilo vzajemno uporabljenje obeh načinov, dobro razsvetljuje zgodovina. Da ni iznajden parni stroj, ne bila bi do danes teorija o toploti dospela do take znamenitosti. Toplota se prevrača v mehanično silo, mehanične sile pa spet v toploto; tedaj mora biti nekakšna zveza med toploto in navadno obliko mehaničnih sil. Ko je ta vzajemnost bila dognana, mogel je človeški duh, hrepeneč po spoznavanju občnih razmerij, obrniti se do raziskavanja drugih sil prirodnih, ter je v istini našel princip, kojemu so vse pokorne. („Vsota prirodnih sil je stalna“ ali „sila, ki na videz zgine, deluje naprej, toda v drugi obliki.“)

Na ta način so vzajemni učinki poskuševanja in premišljevanja, učinki iznajdenih in uporabljenih resnic dovedli prirodoznanstvo do tega, kar dandanes je, namreč do najzlahotnejšega sadu sedanjih časov; kajti ono je poklicano biti velevažnim sredstvom duševne izomike, čeravno smo še dozdej premalo vajeni, na-nje opirati se kot na izvir vseh osebnih in narodnih moči.

Vednost mora napredovati. Ta trditev utemeljena je v zgodovini človeškega izobraženja. Njeno razvijanje je tako silno, kakor sila plina. Saj tudi vednost ni nič drugega nego do gotove stopinje razvit učinek prirodnih sil in kot takšna si bo, ko pride čas, brezdvomno pridobila občno priznanje. Takrat pa bo gledé tistih, ki njen upliv zanikáje ali njen napredek oviráje, v izobraženju zaostajajo, brez obotavljanja prestopila na dnevni red. Iz tega sledi, kakšno nalogo da ima rešiti narodna šola.

(Dalje prihodnjič.)

Prvi pouk.

(Po analitično-sintetični učbi. Spisujeta J. Kele in S. Šalamun.)

IX.

(Dalje.)

Obravnava temeljne besede „jajce“.

a.) Nozorni nauk.

Imenuj mi domače ptice! S čim nam koristijo domače ptice? Kaj ležejo ptice? Čemu rabimo jajca? Kaj se mora z jajcem predenj zgoditi, ko ga zamoremo vživati? Ali samo jajca vživamo? Kaj še? Kako imenujemo tedaj te reči, ker jih vživamo? Kteri je naš najnavadnejši živež? Iz česa se dela kruh? Kaj se še dela iz moke? Iz česa dobivamo moko? Kdo nam prideluje žito? Na čem prideluje kmet žito? Kaj še raste na polju? Kteri in kakšen zivež prideluje kmet na vrtu? Nam je treba solato kuhati, če jo hočemo vživati? Ktere jedi še lahko surove vživamo? Ktere še? Od česa dobivamo sadje? Kdo goji drevje? Smemo nezrelo sadje vživati? Zakaj ne? Kteri živež ste mi do sedaj že imenovali? Še poznate kteri drugi živež? Pri kom dobivamo meso? Kje pa mesar dobi meso? Ktero živino kolje mesar? Kakšno meso dobivamo od goveje živine? Od telet? svinj?

koz? ovac? itd. Ktero in kakšno meso dobivamo tedaj pri mesarju? Od koga pa mesar dobi živali? Kaj tedaj tudi redi kmet? Od katerih živali pa navadno pečenko imamo? Od katerih divjačino? Imenuj mi živež, ktereга smo do sedaj imeli! Kdo prideluje večidel vse, od česar se živež pripravlja? Bi imeli kaj vživati, ko bi kmetovalec nič ne sadil in ne sejal, ter živine ne redil? Česa tedaj po tem takšnem ne bi imeli? Kaj bi brez živeža kmalu povsod nastalo? Bi zamogli brez živeža živeti? Nam je tedaj živež potreben? Ker nam je živež tedaj najpotrebnejši, za kaj tedaj moramo Boga vsaki dan prositi? Kaj moramo vsikdar pred jedjo in po jedi storiti? Zakaj molimo pred in po jedi? Kolikokrat jemo navadno na dan? Smemo preveč jesti? Zakaj ne? Kako imenujemo tistega, ki preveč je? Kako pa tistega, ki si jedi izbira?

Kaj storimo, kedar smo žejni? Ktere reči pijemo? Kako se imenujejo, ker jih pijemo? Ktera pijača je najzdravejša? Ktera pijača je za odrasčene ljudi zdrava in krepilna? Kdo prideluje vino? Iz česa? Kje raste grozdje? Kako se prideluje iz grozdja vino? Smemo preveč vina piti? Zakaj ne? Smemo vroči piti? Zakaj ne? Imenuj mi različne pijače, različne jedi! Kteri rokodelci skrbijo za naš živež?

b.) **Priповest iz Začetnice str. 55. „Poštena deklica“.**

Izpraševanje. Nauk.

Kdo je našel jajce? Kdo je znesel jajce? Kaj je kokoš? Ali vse ptice jajca nesejo? Kakšno podobo ima jajce? Kakšne barve je jajce? Je trdo ali mehko, če ga v roko primemo? Je skozi in skozi trdo? Kteri del je samo trd? Kako se imenuje zunanji del? Kaj je včasih pod lupanjo ali luščino? Kaj je pod kožo? Kakšne barve je belak? Kaj je v sredini jajca? Kakšne barve je žolčak ali rumenjак? Imenuj mi dele jajca! Čemu je jajce? Rabimo jajca samo v živež? Čemu še? Kam moramo jajca desti, da se iz njih piščanci izvale? Kaj zraste iz piščancev? Kaj nesejo zopet kokoši?

Uganka.

Če ga kvišku vržeš je belo, a če na tla pade je rumeno. Kaj je to? Zakaj je rumeno, če na tla pade?

c.) **Risanje jajca.**

d.) **Razkrojitev besede „jajce“.**

Kaj nese kokoš? Recite še enkrat počasi jajce in pazite kaj bom na tabli napravil!

jaj-ce

Kaj ste izgovorili pri prvi zakrivljeni črti? Kaj pri drugi? Kolikokrat ste prenehali? Koliko zlogov ima? Kako se glasi prvi? drugi? Izgovorite še enkrat prav po časi prvi zlog! Kteri glas slišite najprej? Izgovorite ga še enkrat in pazite, kaj bom na tabli napravil! Kaj pomeni ta črta? Kako se glasi drugi glas? Kaj pomeni druga črta? Recite tako dolgo prvi glas, dokler vam druge črte ne pokažem in potem drugi glas! Že imamo celi prvi zlog? Kteri glas še manjka? Kaj pomeni tretja črta? Čitajte sedaj celi prvi zlog! Koliko glasov ima? Kako se glasi 1., 2., 3., 2., 1.? Kaj je a, ker ga lahko glasno izgovorimo? Povej mi še druge glasnike! Je j tudi glasnik? Kaj je? Povej še druge tihnike! Enako drugi zlog. Koliko zlogov ima cela beseda? Koliko zlogov ima prvi, drugi zlog? Koliko cela beseda? Koliko in ktere glasnike? Koliko in ktere tihnike?

e.) **Pisanje besede „jajce“.**

Napravite štiri enako dolge ležeče črte! Hočem vam znamenje za prvi glas pokazati! Kako se glasi? Nastavim pri tretji črti, vlečem proti desni gori do druge

črte, malo po tisti črti dol, dalje doli do štrte, zakrivljeno proti levi gori čez poprejšnjo do druge, piko. To je znamenje za prvi glas. Kako se glasi? Pokažite sedaj v zraku, kako sem naredil črko **j**! Napišite jo sedaj (po narekovanju) na tablice! Tiskani **j**. Piše se, pokaže ali poišče vsaki glas posebe, potem cela beseda skupaj. Večkratno ponavljanje naprej in nazaj, s pisnimi in tiskanimi črkami.

Sestava, pisava, čitanje in pomen sledečih besed: **a, j, ja, jaj—ce, ja—ma, me—ja, ve—ja, je—za, je—len, ja—vor, ječ—men, ti—či le—ta—jo, ši—var ši—va, je—mo in pi—je—mo.** Čitanje iz Zač. do črke **d**.

(Dalje sledi.)

Nove kratice

za količine metrične mere in vage,

je e. kr. trgovinsko ministerstvo po nasvetu e. kr. normalne merilne komisije v svojem resortu že začetka tega leta v uporabo zapovedalo. Vsled ukaza poučnega ministerstva od 26. marca t. l. št. 5485 se pa pozivljejo tudi vse e. kr. dež. šolske oblasti, da potrebno ukrenejo, da se dotične kratice tudi pri pouku v ljudskih in srednjih šolah, kakor v učiteljskih uvedejo in edino uporabljajo. Dotične kratice, ki se od unih, ktere je v svojem času sprejel „Comité international des poids et mesures“, nikako ne razločujejo, so te-le:

I. Za dolžine:	II. Za ploščadi:	III. Za kubično mero:
Kilometer..... = km	Quadrat-kilometer... = km ²	Kubik-kilometer.. = km ³
Meter..... = m	„ meter..... = m ²	„ meter.... = m ³
Decimeter..... = dm	„ decimeter... = dm ²	„ decimeter. = dm ³
Centimeter..... = cm	„ centimeter... = cm ²	„ centimeter. = cm ³
Millimeter..... = mm	„ millimeter... = mm ³	„ millimeter. = mm ³
	Hektar..... = ha	
	Ar..... = a	

IV. Za posode:	V. Za uteže:	
Hektoliter..... = hl	Tona (Tonne)..... = t	Gram..... = g
Liter..... = l	Metrični cent..... = q	Decigram..... = dg
Deciliter..... = dl	Kilogram..... = kg	Centigram..... = cg
Centiliter..... = cl	Dekagram..... = dkg	Milligram..... = mg

Opomba: Te kratice se v tisku in pisavi pišejo s kurzivno latinico brez pike. — Pristavljajo se številom na desni strani v enaki vrsti; pri desetinskih številih za zadnjo decimalno vrsto.

Dopisi.

Iz Lembaha. Učiteljsko društvo „mariborske okolice“ je 9. maja t. l. dostojno obhajalo desetletnico svojega obstanka. 26 tovarišev se je udeležilo te svečanosti; tudi 1 gost (g. Sketh učitelj na mestni deški šoli) je počastil društvo se svojo navzočnostjo. — Ob 10 je zadonela pesem „Bože živi“ in mahoma pregnala vse vsakdanje muhe, ki prerade nadlegujejo veselo dušo. Začelo se je zborovanje in rešitev dnevnega reda. G. predsednik prebere pismo e. kr. okrajn. nadzornika Fr. Robiča, ki nam čestita k slovesnosti in obžaluje, da se zaradi nujnih opravil ne more svečanosti udeležiti. Tudi ptujsko učiteljsko društvo nam kliče spodbudljiv „živio“. Razun tega se vzamejo še nekteri drugi društvu došli dopisi na znanje, in se volita g. predsednik Nerat in podpreds. Praprotnik, da zastopata naše

društvo pri letošnjem zborovanju štaj. uč. zaveze. Isto tako se volijo gg. Pirkmajer, Fistrayec in Cizelj, da naj pri prihodnji seji stavijo načrt, po katerem bi se „šeststoletnica“ dostojno obhajala. — Ker je govor o „trtni uši“ radi belezni g. predavatelja izostali moral, pride na vrsto „slovesni govor“. Z mirno dostojnostjo nam je narisal govornik (g. M. J. Nerat) podobo desetletnega življenja in hrepenenja našega društva, ki je 1. maja 1873 leta prvič zborovalo in dosedaj 50 rednih in izvanrednih sej imelo. Prvi predsednik društvu je bil prof. Dominkuš, pa le dva meseca, kajti že meseca junija 1873 leta po odhodu g. Dominkuš-a v Gorico prevzame g. Udl, (nadučitelj v Jarenini) kteremu grejo za ustanovitev našega društva največe zasluge, predsedništvo in dve leti krepko vodi „društvo mirne delavnosti“. Za njim so sledeči gospodje društvu predsedovali: M. J. Nerat (1875 in 1876 l.), Al. Sernee (1877, 1878, 1879. l.), V. Baumgartner (1880. l.), Al. Sernee (1881. in 1882. l.) Glede duševnega gibanja društva v desetletni dobi njegovega obstanka povzamemo iz govornikovih podatkov, da se je za izobraženje društvenikov v izdatni meri skrbelo, kajti čez 40 znanstvenih govorov se jim je podajalo in mnogo različnih pedagog. didaktičnih referatov razpravljalo, da različnih drugih manjših pogovorov ne omenjamo. Razen g. društvenikov samih so se tega duševnega gibanja vdeležili tudi prav odlični učenjaki — strokovnjaki, kterim društvu ohrani hvaležen spomin!

Od sklepov, ki so se v teku teh 10. let izvršili, je g. govornik sledeče omenil:

a) V letih 1874, 1875, 1876 in tudi pozneje se je prosilo (žalibože brez vsakega uspeha), da bi se §. 12. dež. postave, ki o pokojnini učiteljev govori, predručajiti blagovolil.

b) Uredništvu lista „Marburger Zeitung“, ki je leta 1876 v svojem listu pogostoma o učiteljstvu neugodno sodilo, se je poslala spomenica (memorandum), ki svojega namena ni zgrešila. —

c) 1882 se je do gosposke zbornice prošnja odposlala proti Lienbacher-jevemu predlogu.

d) Okrajni učiteljski biblioteki so se za knjige večkrat precejšnje vsote darovale, ravno tako tudi društvu za vdove in sirote in uredništvu lista „Pädag. Zeitschr.“ i. dr.

e) O priliki „srebrne poroke“, potem 50letnega cesarjevega rojstnega dneva in o priliki cesarjevič Rudolf-ove poroke so se čestitke odposlale.

f) C. kr. dež. šolskemu nadzorniku pl. Klodič-u je društvo čestitalo, ko je dobil red železne krone.

Prvo leto je imelo društvo 28 udov, 1877. in 78. leta celó 48. — Z željo, da bi se društvo tudi nadalje v korist šole in društvenikov lepo razvijalo ter še večkrat priliko imelo enake slovesnosti obhajati je sklenil predsednik svoj govor in ob ednem tudi sejo. Po seji se je podala deputacija k novemu gospodu okr. glavarju, baron Hein-u, da se mu v imenu društva pokloni.

Zborovanju je ob 1 uri popoldan sledil slovesen obed v g. Öhmovi gostilnici, ktereга se je vdeležilo tudi nekaj drugih gostov. Imenujemo tukaj gg: J. Miklosich-a, Pfeifer-ja (predsednika mariborskega učiteljskega društva), Sketh-a in Sadú-a. — V kratkem se je pričelo tukaj prav živahno gibanje. Ko je g. predsednik napil visokemu prijatelju šolstva Nj. velič. cesarju Francu Jožefu I. se je družba vzdignila in krepko zapela mogočno cesarsko pesem „Bog ohrani, Bog obvari“.

Navdušeno so se sprejele tudi sledeče napitnice, ki so bile namenjene dež. šol. svetu in c. kr. namestniku (gosp. Pirkmajer-eva napitnica), c. kr. deželnemu šolk. nadzorniku Alex. Rožek-u (g. Praprotnik), okrajnemu šolskemu svetu (g. Druzovič), c. kr. okrajnemu nadzorniku Fr. Robiču (g. Kovačič) in nekdanjemu našemu c. kr. deželnemu nadzorniku pl. Klodiču (Praprotnik.) —

Z živahnim odobravanjem se je sprijela napitnica g. Pfeifer-ja, ki je učiteljskemu društvenemu življenju krasen venec pomenljivih besedi spletel. Radostno odobravanje je zbudila g. Sketh — ova napitnica, v ktereј se je blaga kolegialnost povzdignila na pravo mesto. —

G. Prapotnik je neutrudljivemu g. Miklosiehu poklonil šopek toplih besedi. G. Miklosich je preslavljal posebno „zvezdo voditeljico“, ki ji je ime „pädagogika“ in nas navduševal za njo. —

G. predsednik se tudi hvaležno spominja tistih navzočih gospodov, ki so pomagali društvo ustanoviti, in napije gospodom Udl-u, Rošker-ju. G. Fistravec napije prejšnjemu predsedniku g. Al. Sernec-u, g. Slekovec „Popotnikovemu“ vredniku, kateri se mu zahvali in čašo povzdigne na zdravje „Popotnik-ovih sotrudnikov“.

Tako se je vrstila napitnica za napitnico in mi smo pri rumeni kapljici vzbujali spomine in vezali prijateljstva nove vence, vence pristne kolegijalnosti. Da je Bog ohrani!

Tudi zabavni večer, ktereга so nam priredili mestni tovariši, gg. Pfeifer, Šketh, Stibler, Meško in Majcen, se je prav dobro ponesel, in izrečemo s tem omenjenim gospodom za njihov trud in kolegialno požrtovalnost najtoplejšo zahvalo. Škoda le, da se je te zabave, pri ktetej so se med šaljivimi govori itd. pele slovenske in nemške pesmi, tako malo zunanjih udov vdeležilo. Nam, ki smo dnevni red „desetletnice“ našega društva po vsem izvršili, ostane 9. dan maja gotovo v najlepšem spominu!

Senožeče na Notranjskem, 14. junija. — V 2. dan junija t. l. imelo je učiteljstvo Postojinskega šolskega okraja reden svoj letošnji zbor v Postojini. Blizu 50 učiteljev in učiteljic je bilo tu zbranih. Na dnevnem redu bile so — mimo oficijelnih — še naslednje točke: 1. „Kaj in kako naj čitajo otroci doma, in kako naj se uspešno uporabljajo krajne šolske knjižnice, da se doseže zaželjeni namen?“ Ref.: g. Iosin — Postojna. — 2. „O koristi samostalnih kmetijskih nadaljevalnih šol. Bi se li mogle te šole uvesti v tukajšnjem okraju po l. 1876. od v. e. kr. dež. šolskega sveta izdanej osnovi učnega črteža za kmet. nadaljevalne izobraževalnice in v katerih krajih?“ Izdelovanje tega vprašanja izročeno je bilo posebnemu v to izvoljenemu komiteju, ki je bil sestavljen iz naslednjih gospodov: Kalan, Kalin, Kavčič, Okorn, Požar, Rant, — Adlešič, Dietz, Merčina, Pernè, Punčuh. Ti gospodje so izmej sebe zbrali si za referenta g. Pernèta iz Vipave — 3. „O vpeljavi Praprotnikovega „Abecednika“ v naše šole“. Ref.: gospdč. pl. Renzenberg — Postojna. — 4. „Razdelitev abecednih beril (vaj) na posamezne oddelke, a) v razdeljenih, b) v nerazdeljenih jednorazrednicah.“ Ref.: a) g. Dietz — Šturja; b) gpč. Šteiner — Razdrto. Gospodi referenti oziroma gospice referentinje povsem so rešili častno svojo nalogo. Pri vsem razpravljanju kazalo se je prav živo zanimanje za stvar. Debatovanje bilo je prav živahno. Sploh je vse vedenje konferentov kazalo, da so sveto vneti za vzvišen svoj poklic. Ne bodem se spuščal tú v podrobneje océno rešitve posameznih točk dnevnega vzporeda —, dovoljeno naj mi le bude, nekterih stvari, ki utegnejo biti bolj obče važnosti. — Ker se kmetijsk nadaljevalec pouk vsled odredbe v dež. šol. svetu od l. 1876. s prihodnjim šolskim letom dejanstveno vršiti ima; zato je naš zbor osobito tej točki svojo pozornost posvetil. dobro vedoč, da umno vravnana kmetijski pouk mora postati jake koristi bornemu nam ratarju. V našem okraju ustanovile se bodo v bodočim šl. letom v sledečih krajih kmetijske nadaljevalnice: Bistrica ilirska, Col, Góče, Knežák, Podraga, Postojna, Prem, Senožeče, Št. Peter, Vipava in Vreme. — Ker je učni črtež ali bolje — osnova uč. črteža za te kmet. nad. izobraževalnice jako obširen ter v dosti točkah nedostaten: zato v glavnih potezah določilo se je, kakò temu v okom priti. — Da bude pa delovanje učiteljev tim uspešneje, ukrenilo se je, učiteljem našega okraja v návod pisati knjigo, ki bode vravnana prikladno težnjam, ki se stavljajo do nas z ozirom na poučevanje v teh učilnicah. Po tehtnem pretresavanju izvolil se je v to delo poseben odsék, kateremu je zdaj nálog, vse potrebno priskrbeti, da čim preje taka knjiga izide. Ako se nam delo posreči, ne bude le v korist našega okraja učiteljem, marveč i ostalim sodrugom Kranjskim. Bog daj vztrajnosti in sreče! — Iz poročila g. nadzornika pozvedeli smo, da se nahaja v našem šolsk. okraju 35 učilnic (3 štirirazrednice, 2 trirazrednici, 3 dvorazrednice in 27 jednorazrednic), ktere je pohodilo 4400 otrok, a za šolo vgodnih bilo jih je pa 4900. V

obče se je g. nadzornik o vseh učiteljskih pravilih izrazil, osobito pa je povdarjal res izvrstni napredek v računanju. — Ko se je razgovarjalo o nakupu knjig za našo okr. uč. bukvarnico, tedaj stavil je pisatelj teh vrstic i predlog -- po primernej utemeljitvi se vé — da naj naša knjižnica pristopi kot prvi član vrlému bratskemu društvu; „Hrvatski pedagoški književni zbor v Zagrebu,“ ki leto za letom izdaja takó izvrstne mladinske in pedagoške spise —, čemur se je navdušeno pritrnilo. — Hrvatska literatura se kaj krepko razvija in tudi v pedagoškim slovu noveji čas napredovali so Hrvati mnogo, kar pa je pripomoglo največ ravno omenjeno Zagrebško društvo. Dolžnost nam je sveta, da podpiramo blagotvorno delovanje nam sorodnih kolegov. Ne mislimo, da jedino le na germanških tleh vzrase vse dobro! Koliko se nakupi za naše bukvarnice dël in dëlcev (nemških), ki so jedva efimerne veljave ter niti primerna naravnej in národnej nam darovitosti! — Naposled naj še navedem, da sem po končanej konferenciji pri obedu po primernem razjasnilu nabral med svojimi tovariši in tovaršicami nad 8 glđ. za Slomšekovo nagrado, katero svoto odposlal sem koj drugi dan v Ptuj.* Na zdravje!

Armin Gradišnik. —

IZ ČREŠNOVCA. Po dolgem molčanju se mi vendar zopet ponuja priložnost, da zamorem nekaj besedi o našem učiteljskem društvu poročati. Imeli smo namreč dne 7. junija v Sl. Bistrici zborovanje, ktereга se je žalibog zbog raznih zadržkov le 9 udov vdeležilo. Gospod predsednik ob 11. uri utvori sejo, nam poroča, da sta gospoda: Josip Gaber, nadučitelj na Črešnovcu in Ivan Tomažič, učitelj v Tinjah, društvu pristopila, gospod Leskovar, učitelj v Studenicah, pa iz društva izstopil, ter prebere dopis zaveze štajerskih učit. društev, s katerim se naznani, da bode omenjeno društvo to leto v Mariboru zborovalo. V ta namen se izvoli gosp. Josip Košenina, iz Poličanj za poslanca in zastopnika našega društva. J. Lasbahar potem razlaga o vprašanju: „Zakaj tudi zasluži lepopsije na ljudskih šolah posebnega pozora, in kako bi se imelo v tem predmetu podučevati?“ Dotične debate se je vdeležilo več udov; posebna različenost misli pa se je pokazala le gledé oblik posameznih črk. — Z veseljem omenim še sprejet predlog, da bode tudi naše društvo za naprej vsak mesec zborovalo, ter si usojam samo željo izreči, da bi se odsihmal tudi vsi udi zborovanja redno udeleževali. Prihodnja seja je 5. julija. Josip Lasbahar.

IZ ŠT. JURJA OB JUŽNI ŽELEZ. (Učiteljsvo in „Cesarjevič Rudolfovo sadjerejsko društvo za Spodnji Štajar.“) Tukajšnje sadjerejsko društvo prav vrlo napreduje; posebno živo se pa učitelji od blizu in daleč po Spodnjem Štajerju zanimajo zanj. V prav obilnem številu so pri društvu zastopani iz celjskega, šmarškega, laškega, sevniškega in prav hvalevredno iz ptujskega okraja. Tudi od drugod so posamezni vrli učitelji — sadjerejci in vneti gojitelji sadjereje društvo ne le sami pristopili, temveč vzpešno zbujajo na delo mlado in staro v svojem okrožju, ter društvu pridobivajo novih prijateljev. — Pravo! le v družbo in marljivo sodelovanje! V občenem zboru 20. maja t. l. so se čule pritožbe, da je Spodnja Štajerska učiteljev, ki bi bili priproste kmetovalce v domačem jim edino umljivem jeziku podučevali, do sedaj občutljivo pogrešala, zategadelj se je sklenilo, da društvo več sposobnih učiteljev, ki so večji v sadjereji, poizvé, jih na primernem mestu kot potovalne učitelje (v počitnicah vsaj) priporoča, ter jim preskrbi primerne renumeracije. V. Jare.

IZ CELJSKE OKOLICE. Dostikrat se sliši od sposobnih kritikarjev govoriti, da ta ali oni predmet ne spada v ljudsko šolo, da ga treba ni, da celo škoduje otrokom. Na lastna ušesa sem že večkrat čul: „Čemu je dekletam risanje, saj ne bodo zemljemerici“ in več podobnih izjav. Nisem si namenil potrebo tega predmeta zagovarjati; ne bom razlagal njegovo važnost gledé vzbujenja otroškega čuta za lepo, sistematično, okusno: ali da celo deklicam v vsakdanjem življenju nekaj pravil in znanja o risanju ne škoduje bodi si pri vezovanju oblačil, plenu, vezanju itd., ampak navesti hočem samo sledeči resnični dogodek. Mladi gospodinji se je šivalni stroj nekaj pokvaril, ni ga mogla vrediti, da bi pravilno opravljal svoj posel. — V bližnje mesto

* Je posnemanja vredno! Vredn.

ga poslati — je predač in predrago. — Njena mlajša sestra jo pride prilično obiskat; zdaj denete šivalni stroj narazen in kmalo opazite, kje tiči ovira, a peresa prav vravnati se jima ne posreči. — „Čakaj, jaz bom doma na svojem stroju pogledala, kako morajo biti vložena ta peresa in drugi deli“, pravi mlajša sestra, „in pisala ti bom, kako je ravnati.“ Dolgo ste se trudile a brez vspeha — zatoraj ste pustili stroj pri miru. — Ko je mlajša sestra odšla domov, takoj odpiše in prav umljivo nariše dotična peresa in „šravbke“ tako, da je gospodinja se takoj izpoznala“ in stroj uredila, ki ji zdaj tako dobro gré, kot kedaj prej. — Risati pa se je učila le v ljudski šoli! — V tem slučaju toraj tudi deklici, zdaj že odrasli gospodični, risanje ni škodovalo!

Srski.

Novice in razne stvari.

[Presvitli cesar] daroval je krajnemu šolskemu svetu v Brežah (Friesach) 300 gl. za zgradbo šolskega poslopja.

[K novi šolski postavi od 2. maja t. l.] se je ravnokar objavila izvršbena naredba. Ta zelo važna naredba ministerstva za nauk in bogočastje je datirana od 8. dne t. m. in ima štev. 10618. Po priliki podamo našim čast. bralcem tudi njeno vsebino.

[Gospod Karl Udl] nadučitelj v Jarenini stopi po 50 letnem vspešnem delovanju radi bolehanja v pokoj.

[Senekovičevo „Fiziko za nižje razrede srednjih šol“ je slavno ministerstvo za nauk in bogočastje z odlokom dne 23. maja, štev. 9131 potrdilo kot šolsko knjigo za srednje šole s slovenskim poučnim jezikom. Ta fizika dobiva se pri g. Bambergu in pri vseh knjigotržcih po 1 gl. 80 kr.

[„Narodne biblioteke“] Krajčeve izšel je 4. snopič, ki prinaša Ant-Kodrovo povest: „V gorskem zakotju“. Ta snopič obsega 130 strani in velja, kot prejšnji, le 15 kr.

[Vseučilišč] broji Cizlitvanija sedem: na Dunaju, v Pragi, Gradcu, Inomostu, Lvovu, Krakovem in Černovicah. Na vseh bilo je 9571 slušateljev, od teh na Dunaju 3755, v Pragi na nemški „Carolo-Ferdinandi“ 1442, na česki pa 973. V Gradcu je v tekočem semestru 695 rednih, 172 izrednih, v Inomostu 543 rednih, 110 izrednih, v Lvovu 840 rednih, 55 izrednih, v Krakovem 666 rednih, 72 izrednih, v Černovicah 221 rednih in 27 izrednih slušateljev.

[O šolskih kaznih] beremo v nekem tirolskem listu sledeče: „Smatra se, da je nečloveški, ako se v šoli rabi šiba, prezira se pa, da ni primerno, če malopridni in uporni učenci učitelja do krvi jezijo. Šolske kazni, koje nam dovoljuje postava, ne zadostujejo, posebno na deželi ne, kjer pride veliko število otrok brez domače odgoje v šolo. Upornost, hudobija, predrzne laži in druge razvade zahtevajo drugo kazen. Ali to še ni najhujše, da učitelj ne sme kaznovati s šibo; veliko več škoduje to, ker otroci vedó, da učitelj nima popolne oblasti. K temu še pripomorejo brezumni stariši.“

[Najstarejši prerov (tunel)] v Alpah je baje skozi breg Monte Viso. kojega je dal Ludevik II., mejni grof Saluzzonski v letih 1472 — 1480 zaradi boljše komunikacije med severno Italijo in Dauphiné izkopati. Ta prerov, kterega je Napoleon I. dal popraviti in ga ob vojski porabil, je 6½ čevljev visok in 8 čevljev širok ter meri sedaj v dolgosti le 250 čevljev.

[Novo zdravilo za steklino] iznašel je angležki zdravnik Bouley v Londonu. „Standard“ piše o tem tako-le: Pred nekaj časa poročal je M. Bouley, ud francoske akademije za znanosti, o iznajdbi novega vračila za steklino, pri kterej ne rabi družega kakor le česnik. Iz prva se mu ni verjelo. Ali poskušalo se je

pozneje nekojekrati, in scer z dobrim vspehom. Nek portugalski zdravnik poročal je Bouley-u, da je v teku nekajih mesecev 9 ljudi po tem načinu vračil in jih ozdravil, med tem ko so drugi, kojim so se rane izžigale, morali po strašnih bolečinah umreti. Bouley nasvetuje sledeče: Bolniku se mora najprej rana z vodo izmiti in potem z stolčenim česnikom namazati. Vrh tega naj bolnik osem ali devet dni pije prevretek česnikov v vodi in prideva se naj jedém česnika. —

[Učiteljsko društvo za okraj Kozje] bode imelo svoj prihodnji zbor prvi četrtek v drugi polovici meseca julija, pri katerem se bodo predmeti, ki so na vzporedu uradne učiteljske konference t. l. obravnavali.

Vabilo. „Celjsko učiteljsko društvo“ imelo bode dné 5. julija l. l. povodom šestoletne „Habsburške svečanosti“ slovesno zborovanje v okoliškeji šoli v Celju po sledečem vzporedu: 1. Pesen. 2. Slavnostni govor predsednika g. J. Lopana. 3. Zapisnik. 4. Dopisi. 5. Notranje razmere na Štajerskem za časa prvih Habsburžanov. govori g. Gr. Gabršek. 6. Posvetovanje o letošnjih konferenčnih vprašanjih. 7. Nasveti. 8. Cesarska pesen. 9. Po zborovanju skupni obed. — Začetek ob 11. uri predpoludne. P. n. društvenike k obilnej vdeležbi te slavnosti vljudno vabi

Odbor.

Vabilo. Učiteljsko društvo Konjiško bode imelo svoje prihodnje zborovanje 12. julija t. l. v Konjicah. Začetek je točno ob 1/2 10. uri predpoldne. Vzpored: 1. Verifikacija zapisnika. 2. Govor o spisju (g. Cvahte). 3. Govor o risanju (g. Tribnik) in 4. Slučajnosti. K prav obilnej udeležbi vabi

Odbor.

Vabilo. Ormoško okrajno učiteljsko društvo naredi v četrtek t. j. 5. julija t. l. izlet v Radajnce blizo Radgone, ter vabi vse društvenike in šolske prijatelje k obilnej vdeležbi in prosi, da se vdeležba posameznih društvenemu predsedniku naj manj do 1. julija ojavi.

Velikanedelja 16. rožnika 1883.

Košar,
predsednik.

Razpisane učiteljske službe:

Nadučiteljsko mesto: Na Ptujski gori. Učiteljska mesta mesta: pri sv. Andražu, v Stopereah, pri sv. Barbari v Halozah (Ptuj), v Kostrivnici in Žitalah (Rogatec) pri sv. Miklavžu, na Runčah (Ormuž) in v Orehoveu (Bizelsko — Brežice). Podučiteljska mesta: pri sv. Janžu na Dravskem polju, pri sv. Marku, v Cirkoveah v okolici Ptuj (Ptuj), pri sv. Tomažu, pri sv. Bolfanku (Ormuž) in v Podčetrtku (Kozje). Razun Ptujске gore, okolice Ptuj in Podčetrтка s III., so vse službe v IV. pl. razredu. Prošnje do 15. julija.

Listnica.

Vredništva: Gosp. S. Str. v Sr. Za naš list premalo zanimljivo. Ne zamerite! Prosimo kaj družega. — Gosp. M. V. pri sv. J. in J. S. v H. Hvala! Pride po priliki! — Gosp. I. K. pri V. n., I. Št. v M., S. C. v K. in A. S. v P. Prihodnjič; za to pot nam je zmanjkalo prostora. — Gosp. V. J. pri sv. J. in gosp. A. Gr. v S. Presrečna hvala! Le tako naprej! — Gosp. I. P. v Sr. Prelepa hvala! Nam prav ugaja.

Opravništva: S števili 1., 4., 5. in 6. letošnjega „Popotnikovega“ letnika žalibog nikomur več postreči ne moremo, ker so nam celo pošle. A druge številke se še vse dobó.